

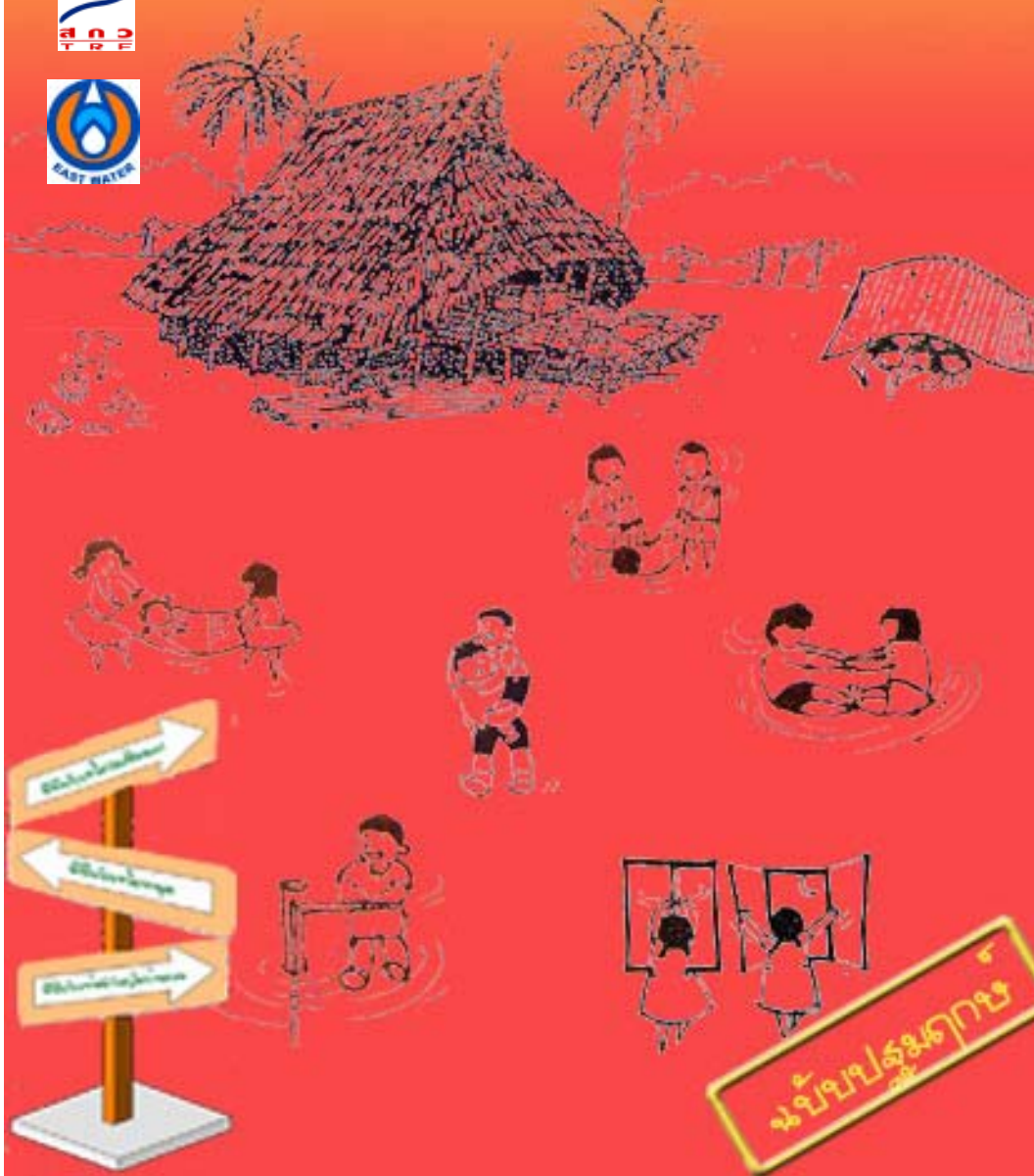

ก้าวไปด้วยกัน

จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑสถาน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม - ธันวาคม 2547

ความเป็นมาของ “โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น”

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นองค์กรทางวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในประเทศไทยและภูมิภาคใกล้เคียง

ตั้งแต่เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2542 ศูนย์ฯ ให้ความสนใจพิพิธภัณฑท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ในฐานะที่เป็นแหล่งสะสมและถ่ายทอดความรู้ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกพร้อมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

จากการที่ได้ร่วมงานกับสถาบันที่ทำงานบุกเบิกด้านพิพิธภัณฑท้องถิ่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์ ทำให้ตระหนักว่าในปัจจุบันมีความตื่นตัวอย่างสูงในวงการพิพิธภัณฑขนาดเล็ก ที่ดำเนินงานโดยองค์กรในชุมชน หรือบุคคล และพิพิธภัณฑเหล่านี้สามารถมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ศูนย์ฯ จึงได้เริ่มโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- สร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑชุมชน ท้องถิ่น วัด เพื่อให้บริการสืบค้นข้อมูลและการค้นคว้าวิจัย
- วิจัย ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย และสร้างนักวิจัยที่สนใจพิพิธภัณฑในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม ทั้งทางวิชาการและปฏิบัติการ
- สนับสนุนความเข้มแข็งทางวิชาการให้พิพิธภัณฑท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ท้องถิ่น มาบันทึก ถ่ายทอด และพัฒนาต่อไป
- สร้างเวทีหรือเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างพิพิธภัณฑ และสนับสนุนงานพิพิธภัณฑซึ่งกันและกัน

สาสนจากผู้อำนวยการ

ในพระราชดำรัสเปิดงานประชุมสภาการพิพิธภัณฑระหว่างประเทศ ณ กรุงโซล ประเทศเกาหลี เมื่อต้นเดือนตุลาคม 2547 นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกล่าวถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑที่ว่า

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกนั้น ดินแดนต่างๆ มีระยะทางกว้างไกล แต่ทรงมีเวลาน้อย พิพิธภัณฑจึงช่วยทำให้ทรงรู้จักเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คน ในภูมิภาค และท้องถิ่นต่างๆ มากมายหลายด้าน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา ชีวิตประจำวัน ศิลปะ ดนตรี คติความเชื่อ ฯลฯ ทำให้ได้ความรู้กว้างไกล ด้วยหนทางที่ย่นย่อ

หัวใจของงานพิพิธภัณฑตามพระราชดำรัสข้างต้นคือ การเล่าเรื่องราวชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งให้คนกลุ่มอื่นได้รับรู้ และกระบวนการเล่าเรื่องนี้ทำให้สมาชิกชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกันทบทวนเรื่องราวความรู้จักอดีต และนำมาเป็นกำลังสำหรับปัจจุบันและอนาคตต่อไป

จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑ “ก้าวไปด้วยกัน” เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเวทีการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑ องค์กร และบุคคลที่อาจมีที่มาอันหลากหลาย แต่มีที่ไปแห่งเดียวกัน คือการส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสืบทอดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

กระบวนการสร้างและพัฒนาพิพิธภัณฑนั้น คงจะมีทั้งความสนุกและความเหน็ดเหนื่อย เราหวังว่าจุลสารเล่มนี้จะทำหน้าที่เป็นเพื่อนของชาวชุมชนพิพิธภัณฑได้ส่งข่าวถึงกัน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่อาจเป็นประโยชน์ แบ่งปันความรู้ความคิด หรือเป็นกำลังใจต่อการทำงานของเราทุกคนต่อไป

ขอให้จุลสารของเราเป็นก้าวแรกของการก้าวไปด้วยกันของชุมชนพิพิธภัณฑและศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ดร. ปรีดา เฉลิมเฝ้า กอนันต์กุล

ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

จดหมายถึง บก.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้รับข่าวคราวจากชาวพิพิธภัณฑที่เป็นครั้งคราว ทั้งทางจดหมาย โทรศัพท รวมทั้งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล หลายข่าว เป็นการแจ้งให้ศูนย์ฯ รับทราบถึงความเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑของตน หลายฉบับเป็นการถามถึงข่าวคราวโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่นที่ศูนย์ฯ ดำเนินมาตั้งแต่ปี 2546

กองบรรณาธิการ ขออนุญาตนำสารฉบับหนึ่งจากอีเมลภาษาอังกฤษ มาตอบใน จูลสารฉบับปฐมฤกษ์ หนึ่งกองบรรณาธิการแปลข้อความภาษาไทย ดังนี้

เรียน ผู้ดูแลเว็บไซต์ของศูนย์ฯ

ผมสันติภาพ คำสะอาดเป็นบุตรชายคนสุดท้องของนายบุญหมั่น คำสะอาด ผู้สร้างพิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียน หลังจากงานฌาปนกิจศพของคุณพ่อ เมื่อเดือนตุลาคม 2544 ผมพยายามที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑให้มีความแข็งแรงมากขึ้น ผมสร้างอาคารพิพิธภัณฑใหม่บนถนนสารคาม-ร้อยเอ็ด หลังจากนั้น มีผู้คนมาหน้าหลายตาเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ การทำงานให้สมบูรณ์เป็นเรื่องที่จะต้องใช้เวลา พวกเราเองมีปัญหาเรื่องงบประมาณและผู้แนะนำที่ดี แต่เราก็พยายามทำสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อพิพิธภัณฑของเรา ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า พิพิธภัณฑของเรายังคงสิ่งของและลักษณะการจัดแสดงที่เราได้ทำมาแต่ต้น และยังเพิ่มเติมส่วนการจัดแสดงงานศิลปะร่วมสมัยด้วย ทั้งหมดนี้มีทั้งอุปสรรคและปัญหา แต่ก็มีความสุขมาก ผมอยากจะถามคำถามบางข้อครับ ไม่ทราบว่าผมจะประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑของเราบนเว็บไซต์ของศูนย์ฯ ได้อย่างไร เพื่อจะได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารดีๆ ให้กับทุกคนที่สนใจ เมื่อปีที่แล้วคนจากศูนย์ฯ ได้เข้าชมพิพิธภัณฑของเรา ผมเองสามารถนำชมเพิ่มเติมได้ แต่ไม่ได้รับการติดต่อกลับเพิ่มเติมแต่อย่างใด หากมีสิ่งใดที่ผมสามารถทำได้ ช่วยบอกด้วย และหวังที่จะได้รับคำแนะนำดีๆ เพื่อการพัฒนา

สันติภาพ คำสะอาด

พิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียน

1 หมู่ 18 ต.ข้าม อ.เมือง

จ.มหาสารคาม 44000

โทรศัพท์ 043 - 746 - 303 , 01 - 377 - 0140

กองบรรณาธิการ ยินดีอย่างยิ่งที่คุณสันติภาพให้ความสนใจโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่นของศูนย์ฯ ในเบื้องต้นนี้ ขอความกรุณาให้คุณสันติภาพส่งข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา เนื้อหาและการจัดแสดงของพิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียนมายังกองบรรณาธิการ เพื่อจัดเก็บและเผยแพร่ในฐานข้อมูลพิพิธภัณฑบนเว็บไซต์ของศูนย์ฯ ให้คนทั่วไปได้รับทราบ และในอนาคต หากคุณสันติภาพจะจัดกิจกรรมหรือปรับปรุงพิพิธภัณฑ ศูนย์ฯ ยินดีจะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้พิพิธภัณฑในเครือข่ายได้รับทราบการทำงานและความเคลื่อนไหวต่างๆ ของพิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียน

สำหรับคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ จูลสารฉบับนี้อาจจะเป็นแนวทางในการทำงานพิพิธภัณฑของคุณสันติภาพได้ระดับหนึ่ง เพราะในคอลัมน์ “เกร็ดความรู้พิพิธภัณฑ” ศูนย์ฯ ได้สรุปและเรียบเรียงคำบรรยายว่าด้วยประสบการณ์งานพิพิธภัณฑท้องถิ่นในที่ต่างๆ จากการอบรมความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑท้องถิ่นและการพัฒนา เมื่อวันที่ 4 - 6 ตุลาคม 2547

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขออัยว่า การทำงานการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่นของศูนย์ฯ ยังคงยึดหลักของการสร้างเวทีและเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑท้องถิ่น

หากคุณสันติภาพมีคำถามเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์วัตถุ การวิจัยเกี่ยวกับวัตถุ การจัดแสดง ฯลฯ ศูนย์ฯ ยินดีจะทำหน้าที่ช่วยค้นคว้าหาคำตอบ หรือประสานงานกับผู้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ในการให้คำแนะนำและไขข้อข้องใจ เพื่อให้การทำงานเครือข่ายพิพิธภัณฑท้องถิ่นเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยน และพัฒนาองค์ความรู้ของพิพิธภัณฑได้อย่างแท้จริง

“ผู้อ่านท่านใดมีเรื่องราว อยากเขียน อยากเล่า อยากถาม
อยากแสดงความเห็น ฯลฯ สามารถเขียนจดหมายมาคุยกับบรรณาธิการ
จดหมายฉบับใดมีความน่าสนใจ บรรณาธิการจะนำมาลงตอบในจูลสาร
และยินดีต้อนรับผู้อ่านทุกท่าน”

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน

ความก้าวหน้าของโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 2

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 2 ประกอบด้วยงาน 2 ส่วนหลัก คือ งานฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา รวมถึงการจัดกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ทั้งในระดับท้องถิ่นและต่างท้องถิ่น ระดับประเทศและระหว่างประเทศ

งานฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

เป็นการสำรวจ จัดเก็บ และเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยให้บริการสืบค้นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือ www.sac.or.th

ในเดือนสิงหาคม คณะทำงานได้เดินทางสำรวจพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และพื้นที่ภาคกลาง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะสิ่งของที่สะสมและจัดแสดง สถานภาพ บทบาท หน้าที่ และกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการโดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่ง

จังหวัดเชียงใหม่	พิพิธภัณฑ์ชาวเขา พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม
พิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขาตอยปุย
บ้านร้อยอันพันอย่าง พิพิธภัณฑ์ตุ๊กตา
จังหวัดเชียงราย	หอผี - อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ
พิพิธภัณฑ์บ้านผี พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงแสน
ศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้อบ้านศรีดอนชัย
จังหวัดนครปฐม	พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย พิพิธภัณฑ์วัดลำพญา
พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม
จังหวัดราชบุรี	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน พิพิธภัณฑ์วัดคงคาราม

งานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กรณีศึกษา

เป็นการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นปฏิบัติการร่วมระหว่างชาวบ้าน สมาชิกชุมชน และนักวิชาการจากภายนอก การทำงานเป็นการสำรวจความต้องการ และอุปสรรคของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา และกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการฟื้นฟูความรู้ท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงกับสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ โดยที่ศูนย์ฯ จะประสานงานกับนักวิชาการ จัดกิจกรรมให้ความรู้ และร่วมปฏิบัติการกับชาวบ้าน เพื่อความเข้าใจในกระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์ในขั้นตอนต่อไป ศูนย์ฯ จะจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในแต่ละภูมิภาค

ในปีงบประมาณ 2548 ศูนย์ฯ ได้เริ่มดำเนินงานวิจัยและพัฒนา ร่วมกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง พิพิธภัณฑ์วัดท่าพุด จังหวัดนครปฐม

กิจกรรมวิชาการอื่น ๆ

เมื่อวันที่ 6 กันยายนที่ผ่านมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงร่วมฟังปาฐกถาพิเศษเรื่อง“**เรียนรู้จากสถาบันสมิธโซเนียน: บทเรียน(ที่ดีและไม่ดี) จากพิพิธภัณฑ์แห่งชาติสหรัฐอเมริกา**” โดย ดร.แฟรงค์ โพรแซน ศูนย์ชีวิตชาวบ้านและมรดกวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญในการดำเนินงานของสถาบันสมิธโซเนียนคือการเพิ่มพูนและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเป็นหลักการที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เกิดความเคลื่อนไหว และกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประเด็นสำคัญที่ ดร.โพรแซน เน้นคือ **พิพิธภัณฑ์ต้องมีฐานจากองค์ความรู้ที่มาจากการศึกษาที่ต้องการการสั่งสมเป็นเวลานาน**

ศูนย์ฯ ได้จัดพิมพ์คำบรรยายในการปาฐกถาข้างต้น พร้อมคำแปลภาษาไทย และได้จัดส่งไปยังเครือข่ายพิพิธภัณฑ์แล้ว

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน

เป็นนิทรรศการเคลื่อนที่ที่จัดแสดงและเผยแพร่ความรู้และความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ต่อสังคมไทย รวมทั้งการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยที่ศูนย์ฯ พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการค้นคว้าเกี่ยวกับการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

ข่าวสารชุมชนพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ชีวิตท้องถิ่นหนองขาว

เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มาสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน ด้วยกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาและประเพณีไทย

วันที่ 28 และ 29 ตุลาคม 2547

งานประเพณีตักบาตรเทโว - แห่นางฟ้า

(ขึ้น 15 ค่ำและแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี)

จัดขึ้นเนื่องในวันสำคัญที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์และทรงเปิดโลก 3 โลก คือ สวรรค์ มนุษย์ และนรก ในกระบวน พระสังข์รับบิณฑบาตร และนางฟ้าแต่งชุดไทยตามชบวนพระ พร้อมรับบุญอุ้มปัจจัยทำบุญเข้าวัด

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2547

งานแห่เทียนทอดกฐินสามัคคี

ตั้งแต่เวลา 9.00 น. เริ่มขบวนแห่เทียนแห่งศรัทธาสามัคคี ประกอบด้วย เกรียนวงปี่พาทย์เกรียนของศรัทธาและบริวาร และร่วมทำบุญกาละทานปีละครั้ง

วันที่ 21 และ 22 พฤศจิกายน 2547

งานเทศน์มหาชาติและขบวนแห่บุญพระเวสสันดรเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเนื่องในมหามงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 72 พรรษา

ข้อมูลจาก
ติดต่อ

พระครูถาวรกาญจนนิมิต (เจ้าอาวาสวัดอินทาราม)
วัดหนองขาว ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี 71110
โทร. 034 - 586003

สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย

เมื่อวันอาทิตย์ที่ 19 กันยายน 2547 สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทยได้เปิดตัว พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร เพื่อทำหน้าที่เป็น สมาคมวิชาชีพ และมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) รวมกลุ่มบุคลากรและองค์กรวิชาชีพพิพิธภัณฑ์ สื่อประสานงานกลาง ให้บุคลากร ผู้ปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) สนับสนุนและส่งเสริมนักวิชาชีพและนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ไทยให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล
- 3) เสริมสร้างผลกต่นการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์
- 4) เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจงานด้านพิพิธภัณฑ์สู่สาธารณชน
- 5) ประสานความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน และสร้างความร่วมมือกับ พิพิธภัณฑ์และองค์กรอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนา กิจกรรมพิพิธภัณฑ์

หากสมาชิกจุลสารท่านใดสนใจรายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อได้ที่ **สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย** พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เลขที่ 4 ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม : ชีวิตของพิพิธภัณฑ์

จากนามของพิพิธภัณฑ์ ผู้อ่านสามารถจินตนาการเรื่องราวของการ จัดแสดงได้เป็นอย่างดี วิถีชีวิตชาวนาในลุ่มน้ำน่านครชัยศรีคือวิถีชีวิตที่กำลัง สูญหายไปจากสังคม เนื้อหาบอกเล่ารูปแบบการดำเนินชีวิตเกษตรกรรมของ ชาวนาในอดีต ทั้งความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน อาหารการกิน เรือไม้เครื่องผูก และการเพาะปลูกเพื่อกินใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก แนวคิดในการจัดแสดงดำเนิน ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พิพิธภัณฑ์ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อตอบสนองต่อหลักสูตร การศึกษาของโรงเรียนในท้องถิ่น และเสริมให้พิพิธภัณฑ์เกิดความเคลื่อนไหว อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

- 1) สาธิตการจักสานผักตบชวา ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งของกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร
- 2) สาธิตการผลิตข้าวซ้อมมือและข้าวกล้อง เพื่อบอกเล่าถึงวิถีการ ประหยัดต่ออมของชาวนาชาวไร่ในการบริโภค และรู้จักใช้ เศษเมล็ดข้าวเปลือก เช่น รำข้าว ปลายข้าว ไปเป็นอาหารสัตว์
- 3) สาธิตการกินอยู่อย่างไทย ด้วยการนำข้าวซ้อมมือมาหุงด้วยหม้อดิน แบบโบราณโดยใช้ฟืน
- 4) บรรยายเนื้อหาต่างๆ และสาธิตการใช้เครื่องมือการเกษตรที่ปรากฏ ในการจัดแสดง ประวัติการก่อตั้ง การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

ข้าวของในพิพิธภัณฑที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและบันทึกที่มาที่ไปของวัตถุ ซึ่งได้มาจากการบริจาค การขอบริจาค และการซื้อ วัตถุของพิพิธภัณฑ จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของชาวบ้านที่ช่วยกันก่อร่างสร้างพิพิธภัณฑขึ้นมา ไม่เพียงเท่านั้น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาศัยความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน เพื่อให้พิพิธภัณฑแห่งนี้เป็นองค์กรวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีของคนที่เคยถูกเรียกว่า “กระตูกสันหลังของชาติ”

ข้อมูลจาก
สถานที่ตั้ง

อาจารย์เจียงชัย แจ่มนิยม
เลขที่ 9/1 หมู่ 4 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม ถนนหลวงหมายเลข 3233 นครชัยศรี-
ดอนตูม ระหว่างหลัก ก.ม. ที่ 14 - 15
โทรศัพท์ : 034 - 296086

พิพิธภัณฑกรมที่ดิน : เรียนรู้เรื่องที่ดินผ่านเครื่องมือและจดหมายเหตุ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศออกโฉนดที่ดินมณฑลกรุงเก่า ตามประกาศวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 (รศ.120) หลังจากนั้นรัฐบาลจัดตั้งหอทะเบียนมณฑลกรุงเก่าขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย (ปัจจุบันคือสำนักงานที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ที่สภาคารราชประยูรในพระราชวังบางปะอิน เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2444 ต่อมาพระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งกรมทะเบียนที่ดินกระทรวงเกษตรธิการ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2444 (ตามปฏิทินเดิมซึ่งเปลี่ยนวันปีใหม่ในวันที่ 1 เมษายนของทุกปี - บรรณาธิการ) โดยมีนายดับปลิว เอ เกรแฮม เป็นเจ้ากรมคนแรก

งานในระยะแรกจะเน้นหนักที่การทำทะเบียนที่ดิน ได้แก่ รังวัดทำแผนที่หมายเขตที่ดิน ออกโฉนด รักษาทะเบียน และการแก้ไขกรรมสิทธิ์ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ กว่าร้อยปีที่กรมที่ดินทำหน้าที่ออกหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์และการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน จัดทำแผนที่รูปถ่ายทางอากาศ

ด้วยประวัติอันยาวนาน ดังกล่าว พิพิธภัณฑกรมที่ดินจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติหน่วยงาน และการทำงานผ่านเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับงานรังวัด เอกสารสำคัญ ภาพถ่ายในอดีต เพื่อเข้าใจสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่วิวัฒนาการไปกับการจัดการที่ดินในสังคมไทย

ข้อมูลจาก
สถานที่ตั้ง

คุณชัยวัฒน์ ไชยประเสริฐ
ภายในบริเวณกรมที่ดิน ถนนพระพิพิธ
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
เปิดให้เข้าชมตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ระหว่างเวลา 09.00 -
16.00 น. โทร 0 - 2222 - 7382

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองอุทัยธานี : ความเปลี่ยนแปลงสู่พิพิธภัณฑ์เมือง

“ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสร้างสำนึกของคนกับท้องถิ่น” แนวคิดเช่นนี้ก่อร่างให้เกิดพิพิธภัณฑ์ที่บอกเล่าความเป็นมาของผู้คน พร้อมไปกับการแสดงสิ่งของที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชน ชาวเมืองอุทัยธานีได้รวมตัวและก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองอุทัยธานี ณ อาคารไม้หลังเก่าของโรงเรียนเบญจมราชาทิศ ฉะนั้นประวัติศาสตร์จึงมีฝังอยู่เพียงเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ หากแต่อาคารยังเล่าร้อยถึงความ เป็นไปของกาลเวลา

ส่วนประวัติศาสตร์ เสนอเรื่องราวย้อนถึงสมัยมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีการศึกษาต่อกันมาตั้งแต่การสำรวจ และชุดค้นเรื่องราวมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่เชิงเขาขนาด บ้านหลุมข้าว การสำรวจภาพเขียนสีที่เขาปลาร้า และย้อนลงมาจนถึงสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์

ในส่วนวัฒนธรรม ความผูกพันของวิถีชีวิตเกษตรกรรมต่อแม่น้ำสะแกกรัง และชนบประเพณี ในสังคมเล็กๆ ที่อยู่ริมน้ำ ชีวิตในเรือนแพ การเลี้ยงปลาในกระชัง ตลาดริมน้ำและชุมชนชาวจีน เหล่านี้บอกเล่าความเป็นไปของสังคมที่สะท้อนในโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ กำไลสำริด เครื่องมือเครื่องใช้ เอกสารประวัติศาสตร์ บทเพลงพื้นบ้านท่าโพ-พันสี ตลอดจนศิลปะหัตถกรรม

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องราว บุคคลสำคัญของเมือง เช่น พระยาประธานนคโรทัย (บุญรอด รัตนวราหะ) พระยาวิฑูรธรรมพเนตร์ และตั้งอยู่สูงชัน ซึ่งล้วนเป็นผู้นำในการสร้างบ้านแปงเมือง

พิพิธภัณฑฯ ยังคงเปิดประตูต้อนรับผู้คน หากแต่ในวันนี้พิพิธภัณฑฯ เปลี่ยนเป็นศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ตามโครงสร้างหน่วยงานที่รับผิดชอบ และกำลังปรับไปสู่พิพิธภัณฑฯเมืองจากการสนับสนุนของงบประมาณจังหวัด เนื้อหาพิพิธภัณฑฯอาจกำลังเปลี่ยนและแปรไปตามผู้ที่เกี่ยวข้อง ท้ายที่สุดบางทีอาจจะต้องคำถามหรือไม่ว่า “คนในท้องถิ่นต้องการบอกเล่าเรื่องราวใด”

ข้อมูลจาก	คุณพลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ
สถานที่ตั้ง	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอุทัยธานี ถนนศรีอุทัย อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำและภูมิปัญญาท้องถิ่น : อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์

ประชากรกว่าร้อยละ 70 ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี กอปรด้วยกลุ่มชนที่เรียกตนเองว่า ไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง และยังคงสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของตน จนก่อร่างเป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โรงเรียนเขาย้อยวิทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เนื่องในวาระฉลองปีกาญจนาภิเษก เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งนี้จัดรวบรวมเครื่องใช้ในวิถีชีวิต จำลองประเพณีต่างๆ ในรูปแบบของนิทรรศการที่บอกเล่าเรื่องราว ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ศิลปะการแสดงของกลุ่มชนที่หลากหลาย ผลงานภาพวาดใหม่ของครูอาจารย์ นักการนักเรียน และชุมชน เช่น เด็กหนุ่มต้องฟัน เขือกวัวเขือกควาย สานกะเล กะเหล็บ และ ผู้หญิงต้องทำเอื้อแล้วได้ จึงสมควรออกเรือน

เนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่นยังนำเสนอในรูปแบบของการล้างความรู้จักหม้อประกอบด้วย หม้อคำพูด หม้อคำกำ (ข้อห้าม) หม้อสุภาภิต หม้อคำทาย และหม้อคำดำ (อารมณ์ดีบักยิ่งหลังไหลมาเป็นคำกลอน) เพราะหม้อหรือไห เป็นสัญลักษณ์การครองชีพพื้นฐาน ทุกบ้านต้องมีไห อันหมายถึงการรู้จักถนอมอาหารและการประหยัดในการดำรงชีวิต มีไอดีได้ปลานำเกลือไปหมักเป็นไหปลาร้า หากหน่อไม้วอก ทำไหหน่อไม้ต้อง ไหมะขามเปียก เป็นการรู้จักอดออม คือพื้นฐานของชีวิตส่วนใหญ่ของไทยทรงดำ

ข้อมูลจาก	อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย
สถานที่ตั้ง	ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

(หากสนใจเข้าชมเป็นหมู่คณะโปรดติดต่อโรงเรียนล่องหน่า ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ)

เกร็ดความรู้พิพิธภัณฑ์

สรุปความรู้จากการอบรมนักวิจัยภาคสนาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการพัฒนา

ในฉบับปฐมฤกษ์นี้ ขอเริ่มต้นด้วยเกร็ดความรู้หลากรสจากการอบรมนักวิจัยภาคสนามของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจากการบอกเล่าประสบการณ์ของนักมานุษยวิทยา การทำงานเครือข่าย การอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางการศึกษาชุมชนในงานพัฒนา เรื่องราวของวัดถูกกับการสร้างความหมาย และกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งที่น่าสนใจ

การอบรมความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการพัฒนา จัดขึ้น ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันที่ 4 – 6 ตุลาคม 2547 ที่ผ่านมามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับเจ้าหน้าที่วิจัยภาคสนาม กองบรรณาธิการเล็งเห็นว่า เนื้อหาบางส่วนของอบรมจะยังประโยชน์ต่อผู้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จึงได้สรุปเนื้อหาการอบรม สำหรับเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป

คอลัมน์ “เกร็ดความรู้พิพิธภัณฑ์”

ยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะเป็นเวที และสื่อกลาง

ในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์
เกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ในทุกๆ ด้าน

ประสบการณ์ทำงานพิพิธภัณฑท้องถิ่นเพื่อสร้างสำนึกชุมชน*

บรรยายโดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

การทำพิพิธภัณฑท้องถิ่นเป็นการสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น หัวใจของพิพิธภัณฑท้องถิ่นไม่ใช่การรวบรวมวัตถุ แต่ต้องสร้างความรู้ขึ้นมาก่อน ถ้ามีแต่วัตถุจะไม่เห็น “คน” ความรู้สร้างได้โดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงมาตีความ สังเคราะห์ เชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจ เพราะความรู้ในปัจจุบันถูกสร้างจากรัฐ ส่วนความรู้ของท้องถิ่นถูกรุกล้ำ และถูกรังแกมาโดยตลอด

งานพิพิธภัณฑท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของชุมชนหลายชุมชนที่เชื่อมโยงกัน ผู้ที่จะรู้ดีก็คือคนในท้องถิ่น เพราะตรงนั้นคือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม แต่ความเข้าใจพื้นที่ทางวัฒนธรรมสับสน เพราะรัฐขาดความเข้าใจในพื้นที่วัฒนธรรม เน้นแต่พื้นที่บริหารการปกครอง เช่น ตำบล อำเภอ เราจึงเห็นการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑท้องถิ่นตำบล/อำเภอขึ้นมา

แต่ทั้งนี้ก็ได้ปฏิเสธพื้นที่ทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง ดร.ชยันต์ วรรธนะภูติ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอความคิดเรื่องพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในบริบทนิเวศทางวัฒนธรรม ดังนั้นคนทำพิพิธภัณฑท้องถิ่นต้องรับรู้ถึงพื้นที่ทั้งสองแบบ

งานมานุษยวิทยามีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจในพื้นที่วัฒนธรรม มานุษยวิทยาไม่ใช่แค่ศึกษาเพียงเอกสาร แต่เป็นการเข้าไปสัมพันธ์กับคนพื้นที่ข้างใน เป็นการค้นคว้าหาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ไม่มีใครค้นคว้ามาก่อน วิธีการนี้

เรียกว่าชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) ทำให้เห็นภาพรวมชีวิตวัฒนธรรมของคนในชุมชนท้องถิ่น แต่ต้องเข้าไปอยู่เป็นเวลานาน

การสร้างพิพิธภัณฑท้องถิ่น เป็นการปลดภาระนักมานุษยวิทยา ให้ “คนใน” ทำงานชาติพันธุ์วรรณาเอง โดยนักวิจัยข้างนอกเข้าไปเป็นผู้เลี้ยง เพราะคนในจะเข้าใจและเก็บข้อมูลได้ลุ่มลึกกว่า ข้อมูลที่ได้จะเป็นฐานข้อมูลที่จะสร้างความรู้เพื่อความเข้าใจในตนเอง และนำไปสร้างพิพิธภัณฑท้องถิ่นต่อไป ข้อมูลเหล่านี้จะเผชิญหน้ากับความรู้อีกจากข้างนอก พิพิธภัณฑท้องถิ่นจึงเป็นกลไกสื่อความรู้ ข้อเท็จจริงของท้องถิ่นให้คนนอกรู้ และถ่ายทอดต่อไปยังโรงเรียน ตรงนี้เป็นความเข้มแข็งของชุมชน

ชาวบ้านจะเข้าใจความคิดเรื่องพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในบริบทนิเวศทางวัฒนธรรม เมื่อเขาเห็นแผนที่สภาพแวดล้อมโดยเฉพาะ 1 : 50,000 และอ่านแผนที่เป็นแล้ว คนท้องถิ่นจะสามารถอธิบายได้อย่างลุ่มลึก จากแผนที่จะเห็นบ้านกับวัดที่มีความสัมพันธ์กัน วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชุมชน มีพระสงฆ์บวชบิณฑบาตสอน ในชุมชนมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณะซึ่งทุกชุมชนมีสิทธิไปใช้ และมีวิธีจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ เกิดสำนึกร่วมกัน การปรับตัวของคน ต่อพื้นที่สาธารณะที่เข้าร่วมกันเป็นภูมินิเวศวัฒนธรรม นิเวศทางวัฒนธรรม จะนำไปสู่สถานที่ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ในความรับรู้ของคนในท้องถิ่น และกลายเป็นฐานข้อมูลในการทำพิพิธภัณฑต่อไป

อย่างไรก็ดี คนทำพิพิธภัณฑท้องถิ่นต้องไม่หลงไปกับนิเวศวัฒนธรรมจนขาดดุลยภาพ แต่ต้องคำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย นำความรู้นี้ไปต่อรองกับการรุกรานของเศรษฐกิจทุนนิยม พิพิธภัณฑท้องถิ่นจึงเป็นความเข้มแข็งเพื่อต่อรองให้ชุมชนอยู่ต่อไปได้ และขออย่าว่าการจัดพิพิธภัณฑท้องถิ่นควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับองค์กรธรรมชาติซึ่งมีความเสมอภาค ไม่ใช่โครงสร้างการบริหารและปกครองที่มีแต่ความเหลื่อมล้ำ

* สรุปและเรียบเรียงโดย ปณิดา สระวาสี

การทำงานเครือข่าย :

ประสบการณ์เพื่อนพิพิธภัณฑที่แห่งจังหวัดนครปฐม*

บรรยายโดย คุณวิชญ์ เอ็มประณีตร์ พิพิธภัณฑหุ่นขี้ผึ้งไทย

ขอเล่าประสบการณ์ทำงานเครือข่าย เริ่มจากในปี พ.ศ. 2532 ตนเองเข้ามาบริหารพิพิธภัณฑหุ่นขี้ผึ้งไทย เคยอ่านงานวิจัยที่บอกว่าคนไทยไม่สนใจพิพิธภัณฑ จึงอยากจะรู้ว่าจริง ๆ แล้วพิพิธภัณฑเป็นส่วนเกินในสังคมหรือเป็นความจำเป็นของสังคมกันแน่ ในสมัยนั้นคนที่มีความรู้ด้านการจัดการวัฒนธรรมมีน้อย องค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมมากที่สุดคือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)

จังหวัดนครปฐม ซึ่งประกอบด้วยพิพิธภัณฑทั้งของรัฐและเอกชน 40 กว่าแห่ง ได้ก่อตั้ง **ชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑแห่งนครปฐม** ขึ้นในวันพิพิธภัณฑสากลวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2543 ใช้คำว่า “ชมรม” เพราะเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ ไม่ต้องจดทะเบียน รวมคนที่สนใจรัก “เพื่อน” หมายถึงคนทำงานพิพิธภัณฑ ลูกค้ำพิพิธภัณฑ เช่น โรงเรียน นักวิชาการ ผู้สนใจ เช่น พ่อค้ำ นักธุรกิจ

การดำเนินการของชมรมมีทั้งความเรียบง่าย หลักการคือ มีข้อบังคับชมรม สัญลักษณ์ และคณะกรรมการ

ด้วยประสบการณ์ที่ทำงานชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑที่แห่งจังหวัดนครปฐม มีประเด็นที่แลกเปลี่ยนดังนี้

1. ความหมายของเครือข่าย เราตีความว่าเป็นการเกาะกลุ่มแลกเปลี่ยนผูกพัน ไม่มีใครครอบงำใคร มีการพบปะ เยี่ยมเยียนพิพิธภัณฑต่าง ๆ ไม่มีที่ประชุมถาวร แต่จะเวียนไปประชุมตามพิพิธภัณฑต่าง ๆ

2. เป้าหมาย คือ พัฒนาร่วมกัน เช่น เสริมความรู้ วิธีการทำพิพิธภัณฑ นำจุดดีจุดเด่นของแต่ละพิพิธภัณฑมาแลกเปลี่ยนกันหรือจัดการ พบกันระหว่างพิพิธภัณฑกับโรงเรียน บอกความต้องการซึ่งกันและกัน

3. สมาชิก ประกอบด้วยบุคคลที่หลากหลาย เป็นการเปิดโอกาสให้คนอื่นที่ไม่ได้อยู่ในสายงานเดียวกันแสดงความคิดเห็น

*สรุปและเรียบเรียงโดย ปณิดา สระวาสี

4. ประชุม ช่วงแรกมีประชุมบ่อยเพื่อต้องการทราบความคิด ทัศนคติ ช่วงหลังประชุมน้อยลง แต่เป็นการประสานงานผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ เช่นการโทรศัพท์บอกกล่าวแทน แต่ถ้ามีกิจกรรมสำคัญจึงจะมาประชุมกัน

5. การสื่อสาร ชมรมทำจูลสารราย 4 เดือน พิมพ์ 3,000 เล่ม ปัญหาที่พบไม่ใช่เรื่องเงินทุน แต่ขาดเรื่องที่จะนำมาลงและการจัดทำงานออกแบบต้นฉบับ

6. กิจกรรม 3 ปีแรกให้ความรู้ เช่นการจัดสัมมนา ปีที่ 4-5 สัมมนานอกสถานที่ จัดกิจกรรมช่วยเหลืองานพิพิธภัณฑที่กับคนอื่น ๆ

7. ทุน มีผู้สนับสนุนทุนหลายราย ดั้งนั้นกิจกรรมต่าง ๆ จะเก็บเงินน้อย การระดมทุนต้องคำนึงถึง **3 F** ได้แก่ **“Free”** คือการเชิญประชุม สัมมนาที่ไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ **“Fair”** คือ ต้องแจกแจงค่าใช้จ่ายให้เห็นชัดเจน และ **“Fund”** ตั้งกองทุน ชมรมมีเงินกองทุน 1 แสนบาท มาจากผู้บริจาคหรือการได้ของบริจาคแล้วนำไปประมูล

8. ความเปลี่ยนแปลง ต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสมาชิก เช่น หลังปริญญาการศึกษา กลุ่มครูมีงานหนัก มีเวลาให้กับชมรมน้อย เป็นต้น

9. การจัดการและมอบหมายหน้าที่ ไม่ควรนำโครงสร้างขององค์กรไปจับ ควรทำงานด้วยใจไม่มีบทบาท

10. ความคาดหวัง การมีชมรมทำให้เกิดความคาดหวังจากกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มราชการ เวลาว่างก็อยากไปช่วย แต่บางครั้งบุคลากรไม่พร้อม

ข้อควรคำนึงถึงในการทำงานเครือข่าย

● รู้สึกเสมอว่าการทำงานเครือข่าย คือการทำงานกับคน ต้องอ่านความคิดคนให้ออก ต้องมีเป้าหมายว่าจะทำอะไร ต้องมีการทำการบ้านก่อน คำนึงถึงช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก สิ่งที่ทำได้ หรือทำไม่ได้กับผู้ให้ข้อมูล

- วิธีการงาน ต้องให้เกียรติคนอื่นเหนือกว่าตัวเรา สื่อสารให้ชัดเจน มองเป้าหมายร่วมกันให้ได้ และมีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
- ต้องสร้างความรู้สึกร่วมว่าเป็น “งานของเรา” นอกจากนี้ต้องมีอะไรใหม่ๆ ไปให้เขาบ้าง เช่น ความคิด เทคนิค เนื้อหาแสดง ให้เห็นสิ่งที่ทำก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างไร และสุดท้ายทุกคนต้องได้หมด คือ “win - win” (ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย)

สุดท้ายฝากคาถา 4 ข้อ ในการทำงานภาคสนามคือ **วิจารณ์ญาณ วิชาการ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์**

พิพิธภัณฑ์ :

การอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม*

บรรยายโดย อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พัฒนาการและจุดเปลี่ยนของงานพิพิธภัณฑ์

นับจากยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการหรือเรอเนสซองส์ในยุโรป พิพิธภัณฑ์ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้งจนกระทั่งปัจจุบัน ในประเทศไทยแต่เดิมนั้นพิพิธภัณฑ์ของราชการมีการจัดอย่างที่คุณเคยกันคือ จัดแบบกรมศิลปากรแบบบริติชมิวเซียมของอังกฤษ แบบพิพิธภัณฑ์ลูฟวร์ของฝรั่งเศส หรือที่บางคนเรียกว่า “การจัดพิพิธภัณฑ์แบบเจ้าอาณานิคม” ปัจจุบันนี้กำลังก้าวเข้าสู่ยุคของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่กลายเป็นกระแสใหญ่ขึ้นมา ทุกวันนี้มีการพูดถึงไม่เฉพาะแต่ “สิทธิในการทำพิพิธภัณฑ์” แต่ยังมี การพูดถึง “สิทธิในการเล่าขานเรื่องของตัวเอง” ด้วย

ในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมา พิพิธภัณฑ์แบบเก่าได้สร้างจารีตไว้มาก ทั้งลักษณะการแบ่งงาน การบริหารจัดการ จนกลายเป็นเกณฑ์มาตรฐานของพิพิธภัณฑ์ และเชื่อมโยงกับองค์กรจำนวนมากทั้งระดับย่อยจนถึงระดับนานาชาติว่า พิพิธภัณฑ์ควรเป็นอย่างไร

หากพิจารณาตามมาตรฐานของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ หรือ ICOM (The International Council of Museums) จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์ คือ (1) แสวงหาให้ได้มาซึ่งวัตถุในการจัดแสดง (2) ดูแลรักษา อนุรักษ์ให้วัตถุอยู่ครบคงทนยาวนาน (3) ศึกษาค้นคว้าทั้งเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่เก็บและการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และ (4) การสื่อความหมายและการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน: นิยามและความรับผิดชอบ ?

เรื่องนิยามและความรับผิดชอบของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นประเด็นที่ยังไม่ได้มีการพูดคุยกันเลย ทั้งนี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องเดินตามรูปแบบพิพิธภัณฑ์ของราชการ เนื่องจากมีรูปแบบและหน้าที่ต่างกัน มีหลายคำถามที่ควรนำมาพูดคุยกันเป็นต้นว่า เราจะนิยามพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนอย่างไร ด้วยคุณสมบัติหรือเกณฑ์มาตรฐานอะไร

*สรุปและเรียบเรียงโดย ศิริพร ศรีสินธุ์ไร

ในแง่ความรับผิดชอบของพิพิธภัณฑเราจะจัดวางกันอย่างไร ทั้งความรับผิดชอบต่อสิ่งที่จัดแสดง ต่อชุมชน ต่อสังคม จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมีกฎจริยธรรมของพิพิธภัณฑ เช่น เมื่อสิ่งของในพิพิธภัณฑสูญหาย ใครจะเป็นคนรับผิดชอบ หรือกรณีการจัดแสดงเรื่องที่เสี่ยงต่อการสร้างความขัดแย้งพิพิธภัณฑจะจัดแสดงหรือไม่อย่างไร

สิ่งจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงคือ พิพิธภัณฑท้องถิ่น พิพิธภัณฑชุมชนที่กำลังพูดถึงนี้ครอบคลุมอะไรบ้าง เพราะนอกเหนือจากพิพิธภัณฑที่เก็บของเก่าของแก่แล้ว ยังมีพิพิธภัณฑอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑหอย พิพิธภัณฑไดโนเสาร์ ซึ่งก็จัดตั้งโดย องค์กรชุมชนเช่นกัน

ในขณะนี้พิพิธภัณฑทางธรรมชาติวิทยามีกฎหมายคุ้มครอง และมีกฎจริยธรรมบังคับเคร่งครัดพอสมควร แต่ในกรณีของวัตถุทางชาติพันธุ์ ไม่มีทั้งกฎหมายคุ้มครอง และไม่มีกฎจริยธรรมอะไรรองรับเลย วัตถุชาติพันธุ์จำนวนมากสาธิตถูกส่งออกไปนอกประเทศจนน่าเป็นห่วงว่า กว่าจะมีกฎหมายคุ้มครอง อาจไม่เหลืออะไรให้อนุรักษ์

ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของพิพิธภัณฑด้วยว่า เป็นพิพิธภัณฑอะไร และควรจะมีระดับของการอนุรักษ์แค่ไหน

งานอนุรักษ์ไม่ใช่แค่การอนุรักษ์วัตถุ

สิ่งที่เรียกว่า “การอนุรักษ์” ในที่นี้ไม่ใช่แค่การอนุรักษ์วัตถุ แต่รวมถึงการอนุรักษ์ความรู้ และอนุรักษ์คนในฐานะที่เป็นผู้รู้ด้วย และการอนุรักษ์ไม่ได้เริ่มตอนที่จัดตั้งพิพิธภัณฑแล้วเสร็จ หากเริ่มตั้งแต่การก่อตั้งขึ้นมา พิพิธภัณฑท้องถิ่นจำนวนมากเริ่มจากการสะสมส่วนบุคคล ปัญหาที่หลายแห่งมีร่วมกันคือ มีของสะสมจำนวนมาก แต่ไม่ได้ทำทะเบียนนักกับสิ่งของ และไม่ได้บันทึกข้อมูลพื้นฐานเก็บเอาไว้

การทำทะเบียนและเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับตัววัตถุสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นงานที่รับรู้จบ เนื่องจาก เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้า สร้างเป็นฐานข้อมูลของพิพิธภัณฑ เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ต่อไป

นอกจากความสำคัญในทางวิชาการ การรู้ที่มาของวัตถุยังเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่าของชิ้นนั้นได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้การทำทะเบียนยังมีประโยชน์ต่อการรักษาความปลอดภัย เมื่อมีวัตถุสิ่งของสูญหาย ผู้รับผิดชอบสามารถจะติดตาม และมีหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้ว่าเป็นของที่อยู่ในอารักขาของท่าน

งานอนุรักษ์อีกอย่างหนึ่งที่พิพิธภัณฑท้องถิ่นยังไม่ได้เริ่มคือ การซ่อมแซมวัตถุ ทั้งเพื่อให้คืนสภาพเดิม และเพื่อเสริมความมั่นคงให้วัตถุมีอายุยืนยาว เนื่องจากของย่อมเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม เช่น ฝุ่น ความชื้น แสง ฯลฯ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาด้วยว่า พิพิธภัณฑของท่านมีส่วนทำให้วัตถุสิ่งของเสื่อมสภาพหรือเปล่า

งานศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ ต้องสร้างทั้งคนทั้งความรู้

ที่ผ่านมาการศึกษาค้นคว้าของพิพิธภัณฑท้องถิ่นยังไม่ได้ทำมากนัก และควรจะคิดถึงการสร้างบุคลากรในท้องถิ่นขึ้นมาด้วยพร้อมๆ กัน การที่จะศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ได้นั้น ต้องต่อยอดมาจากฐานข้อมูล ซึ่งได้มาจากการทำทะเบียนนั่นเอง เพราะหากไม่มีข้อมูล ความรู้ก็ไม่เกิด จะคิดทำอะไรก็ยากลำบาก

เรื่องการเผยแพร่ความรู้ จุดแข็งของพิพิธภัณฑชุมชน คือ ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ เข้ามาร่วมด้วยในฐานะที่เป็นผู้รู้ เรื่องราวที่พิพิธภัณฑท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑชุมชน จะทำได้ดีที่สุด คือ เรื่องตัวเอง ถ้าเป็นพิพิธภัณฑชาติพันธุ์ นักวิชาการที่ไหน

ก็สู้ไม่ได้เพราะท่านอยู่กับมัน ท่านศึกษามาทั้งชีวิต มีความทรงจำ มีผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นผู้รู้ อย่างลึกซึ้ง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนมากไม่มีคลังเก็บวัตถุที่หลีกเลี่ยงการจัดแสดง อาจใช้วิธีออกแบบจัดแสดงให้เป็นที่เก็บของข้างในได้ ชาวของที่นั่นก็ไม่ต้องตั้งแสดงทุกชิ้น จัดแสดงสัก 1-2 ชิ้น วันหลังก็นำชิ้นอื่นมาหมุนเวียนจัดแสดงบ้าง การจัดแสดงสามารถทำได้หลายรูปแบบ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ หรือใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพราะถ้าบำรุงรักษาด้วยตนเองไม่ได้ก็จะกลายเป็นภาชนะ

โศกนาฏกรรมของพิพิธภัณฑ์

ประเด็นสุดท้ายที่อยากฝากไว้สำหรับท่านที่คิดจะทำพิพิธภัณฑ์ อยากให้ถามตัวเองว่า ท่านอยากทำเพราะอะไร ทำเพื่อสอนลูกสอนหลาน เพื่อการศึกษา หรือทำเพื่อการท่องเที่ยว หรือเพื่ออะไร ขอให้ท่านคิดให้ดี เพราะ “*มรดกกรรมของพิพิธภัณฑ์*” เป็นความสูญเสียอย่างร้ายแรง และเป็นการทำลายสมบัติทางวัฒนธรรม เช่น เมื่อทำไม่ไหวแล้วเลิกอาจถูกต่างชาติซื้อไปทั้งพิพิธภัณฑ์

เวลาที่คนคิดจะทำพิพิธภัณฑ์มักมองแต่ปัจจุบัน ทว่าไม่มองถึงโศกนาฏกรรมของพิพิธภัณฑ์ว่า พิพิธภัณฑ์นั้นตายได้ และอย่าลืมว่าพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการไม่สิ้นสุด トラบไตที่ยังมีลมหายใจอยู่

วัตถุและการสร้างความหมาย*

บรรยายโดย อาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหิดล

สถานภาพและบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งยังคงทำหน้าที่เป็นคลังวัตถุ และข้อมูลต่างๆ จะมาจากการบอกเล่าของผู้ที่รับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ ทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความหมายทางสังคม และข้อมูลที่เกี่ยวเนื่องกับที่มาของวัตถุ อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายกับวัตถุในพิพิธภัณฑ์ มีความหลากหลายและมีพัฒนาการที่เป็นประเด็นในการพิจารณา ดังนี้

ความหมายเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี

วัตถุที่มาจากการขุดค้นทางโบราณคดีหรือที่เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรมในอดีต เมื่อเข้ามาในพิพิธภัณฑ์ วัตถุที่ได้รับการบันทึกเกี่ยวกับการขุดค้นทางโบราณคดี การเก็บรวบรวม หรือมาจากการบริจาค จากนั้นภัณฑารักษ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการงาน ค้นคว้า วัตถุทำการศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัตถุ ในด้านวัสดุที่ใช้ทำวัตถุ แหล่งที่มา ว่าเป็นสิ่งที่พบได้ในท้องถิ่นนั้นหรือเป็นสิ่งที่นำมาจากภายนอก

ข้อมูลจะบ่งบอก ความหมายทางสังคม การติดต่อระหว่างชุมชน ท้องถิ่น เขตแดน วัตถุอื่นๆ ทำหน้าที่เป็นสินค้าในการแลกเปลี่ยนหรือเป็นสินค้าที่ผลิตกันเองในชุมชน และมีการผลิตเป็นเช่นไร การใช้ประโยชน์จากวัตถุเป็นไปในรูปแบบใด ทั้งนี้ การเปรียบเทียบกับการใช้งานวัตถุบางประเภทที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการใช้งาน ในสังคมปัจจุบัน หรือแง่มุมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุเพิ่มเติม ข้อมูลเหล่านี้นำไปสู่การวิเคราะห์ตีความและสร้างเป็นความหมายของวัตถุในพิพิธภัณฑ์ได้ประเภทหนึ่ง

ความหมายเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ

การตีความวัตถุอีกประเภทหนึ่ง เป็นการพิจารณาวัตถุในรูปแบบของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ การศึกษาวัตถุจึงเป็นการพิจารณาถึงอิทธิพล แรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ จุดประสงค์ของการสร้างผลงาน เช่น รูปเคารพทางศาสนา สามารถสะท้อนทั้งสัญลักษณ์ หน้าที่ทางสังคม ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยม

*สรุปและเรียบเรียงโดย ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ

ความงามในแต่ละสมัย ในบางกรณีการจัดแสดงวัตถุในการตีความเช่นนี้จะเชื่อมโยงกับการจัดแสดงสิ่งที่แวดล้อมวัตถุเดิม เช่น การจัดแสดงเครื่องเรือนด้วยการ “ผาดูกรรม” ห้องที่ปรากฏเครื่องเรือนนั้นๆ เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจกับการใช้งาน รูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้วัตถุทางวัฒนธรรมเหล่านั้น

ความหมายจากสภาพแวดล้อม

อย่างไรก็ดี การสร้างความหมายวัตถุด้วยการแสดงสภาพแวดล้อมเดิมของวัตถุยังนำมาใช้กับวัตถุประเภทอื่นๆ การจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ อาทิ การจัดแสดงสัตว์สตาฟ หรือการจัดแสดงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมที่ห่างไกล การสร้างความหมายวัตถุด้วยการร้อยเรียงเรื่องราวจากฉากเหล่านี้ ทำให้วัตถุที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มิใช่เพียงการจัดแสดงในตู้ หากแต่ความหมายยังมาจากการสภาพแวดล้อมวัตถุ เรียกได้ว่าเป็น “ความหมายเพิ่ม” ของตัววัตถุอีกนัยหนึ่ง

ความหมายเชิงนามธรรม

ความหมายของวัตถุในพิพิธภัณฑ์อีกประเภทหนึ่งสร้างจากความคิดทางนามธรรม เนื้อเรื่องของนิทรรศการกำหนดความหมายของวัตถุ เช่น การจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์วินาศกรรมวันที่ 11 กันยายน 2001 ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา เศษฐลี ธงชาติที่ชาติวันกลองนักข่าวที่ปกคลุมด้วยฝุ่นผง หมวกป้องกันภัยของนักผจญเพลิงผู้จากไป

บอกเล่าเหตุการณ์และสร้างความรู้สึกร่วมของคนในชาติต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

หรือตัวอย่างของประวัติความเป็นมาของคนจีนในสิงคโปร์ที่จัดแสดง ณ อาคารนิทรรศการชั่วคราวของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประวัติศาสตร์สิงคโปร์ การอพยพของผู้หญิงจีนที่เข้ามาทำนาก และทำมาหากินด้วยการขายแรงงาน อาชีพหนึ่งที่เธอเหล่านั้นทำเพื่อแลกกับเงินคือ การแบกหาม การจัดแสดงใช้อิฐหินใสบุ้งที่จัดเตรียมให้ผู้ชมได้เข้าไปทดลองยก ความรู้สึกที่เกิดมาจากการลองและได้สวมตำแหน่งของผู้หญิงชาวจีนเหล่านั้น ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างชาติ กลายเป็นความหมายของวัตถุเชิงนามธรรมอีกรูปแบบหนึ่งของพิพิธภัณฑ์

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ความหมายของวัตถุที่สร้างขึ้นจากพื้นฐานของข้อมูล และการเลือกประเด็นในการบอกเล่าในพิพิธภัณฑ์ การค้นคว้าเรื่องราวของข้าวของเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้วัตถุของพิพิธภัณฑ์สนทนากับผู้ชม และสร้างความรู้ เปิดพรมแดนของความรู้ ให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ของผู้คนในสังคม

แนวทางการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*

บรรยายโดย ผศ. ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ

แนวทางการศึกษาชุมชน เป็นการทำความเข้าใจถึงการทำงานภาคสนามของนักมานุษยวิทยา ซึ่งอาจจะนำไปปรับใช้กับการลงไปเก็บข้อมูลในชุมชนเพื่อจัดทำพื้ใจกันที่ท้องถิ่นได้ต่อไป

1. ประวัติการศึกษาชุมชน และความหลากหลายของแนวทางการศึกษาชุมชน

1.1 ในสาขาวิชามานุษยวิทยา

กล่าวได้ว่าประวัติการศึกษาชุมชนมีรากฐานมาจากสาขามานุษยวิทยา ในช่วงทศวรรษที่ 1920 และ 1950 โดยอยู่ภายใต้แนวคิด 3 ทฤษฎีสำคัญ คือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีวิวัฒธรรมและบุคลิกภาพ และทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะท้องถิ่น

โดยทั้งสามทฤษฎีมีชุดคำถามเกี่ยวกับชุมชนต่างกัน คือ

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สนใจโครงสร้างทางสังคม ต้องการอธิบายว่าชุมชนนั้นมีสถาบันทางสังคมอะไรที่ยึดโยงคน และสืบทอด วัฒนธรรมต่อไปได้ เช่นระบบเครือญาติ

ทฤษฎีวิวัฒธรรมและบุคลิกภาพ สนใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ปัจเจกชนเรียนรู้วัฒนธรรมได้อย่างไร เช่น การเลี้ยงดู ค่านิยม

ทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะถิ่น สนใจว่าแต่ละท้องถิ่นต่างมีวัฒนธรรมของตนเอง แต่ละวัฒนธรรมมีความหลากหลาย และมีเงื่อนไขแตกต่างกัน

อย่างไรก็ดี **ทฤษฎีทั้งสามมีจุดที่ร่วมกันในการศึกษาชุมชน** ดังนี้

หลักการ : ศึกษาชุมชนรอบด้าน และเชื่อมโยงกัน ทั้งเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การจัดระเบียบสังคม ฯลฯ

วัฒนธรรมสัมพันธ์ คือ การศึกษาที่จะไม่นำเอามาตรฐานของตัวเองไปเป็นบรรทัดฐาน ดัดสินวัฒนธรรมของคนอื่นว่าดีหรือไม่ดี เจริญก้าวหน้าหรือด้อยกว่า

*สรุปและเรียบเรียงโดย ปณิศา สระวาสี

วิธีการศึกษา: การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาเข้าไปอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ประเด็นศึกษา: ระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความเชื่อ การอบรม บ่มนิสัย นันทนาการ ฯลฯ

1.2 ในประเทศไทย

เริ่มมีนักมานุษยวิทยาทำวิจัยในทศวรรษที่ 1950 จากนั้นก็มีงานศึกษาชุมชนเพิ่มมาเรื่อยๆ จนหลังทศวรรษที่ 1980 มีการนำเอาการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาใช้ ต่อมาพัฒนาเป็น PAR (participatory action research) คือให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและปฏิบัติการในการเข้าใจตนเอง

2. แนวทางการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกและกระบวนการจัดการการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรท้องถิ่น

พื้ใจกันที่ท้องถิ่นควรที่จะเกิดจากจิตสำนึก ที่ต้องการเรียนรู้ตนเอง และใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

หลักการพื้นฐานในการศึกษาชุมชน

- คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของสมาชิกของชุมชน โดยต้อง

คำหนึ่งเสมอว่าท้องถิ่นมีความหลากหลายและอาจขัดแย้งกันได้

- ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน/ท้องถิ่นตนเอง เพื่อพัฒนาจิตสำนึก ประเด็นปัญหาคือ บุคคลประเภทใดและใครที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาและพัฒนา

- วิธีการศึกษา ได้แก่ สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล ทำให้เกิดความตระหนักด้วยตนเอง การลงไปชุมชนแล้ววิจัยเฉย ๆ ไม่เห็นผล ต้องมีการปฏิบัติการด้วย

- สิ่งที่ต้องพิจารณาในการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา คือ ความไม่เท่ากันของศักยภาพของกลุ่มบุคคลต่างๆ ความตั้งใจ เวลา ความรู้ ความร่วมมือทรัพยากรอื่นๆ เช่น เงิน วัสดุวัฒนธรรม สถานที่ นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายของคนที่น่าสนใจ แต่ละกลุ่มสนใจงานไม่เหมือนกัน จุดมุ่งหมายต่างกัน

- พิจารณาบริบทของชุมชน เช่น ลักษณะสภาวะและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน บทบาทขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ปัญหาสำคัญของชุมชน ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมสำคัญของชุมชน

การดำเนินงานพิพิธภัณฑท้องถิ่น : กรณีพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร*

บรรยายโดย อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ พิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร

การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร

ชุมชนยี่สารมีขนาดเล็ก และห่างไกลจากถนนใหญ่ในการคมนาคม แต่อีกหนึ่งหนึ่งกลายเป็นปัจจัยที่เอื้อให้การรวมตัวของผู้คนในชุมชนแข็งแกร่ง การจัดตั้งพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สารเป็นสิ่งที่มาจากการต้องการของคนในแมเริ่มแรกจะเป็นการรวบรวมสิ่งของอย่างง่าย ๆ และเป็นเพียงการจัดแสดงวัตถุที่ได้นำรวบรวมมาเท่านั้น แต่เมื่อได้รับความรู้เพิ่มเติม และการสนับสนุนทางวิชาการจาก รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม และหน่วยงานอื่นๆ พิพิธภัณฑที่ก้าวข้ามจากคลังวัตถุสู่แหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความรู้ท้องถิ่น

การทำงานที่อยู่บนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

การเดินทางดูตัวอย่างการจัดพิพิธภัณฑในที่ต่างๆ กระตุ้นให้การจัดตั้งพิพิธภัณฑท้องถิ่นบ้านเขายี่สารไปสู่ความสำเร็จ แต่การทำงานจัดตั้งและดำเนินการอยู่บนสภาพความเป็นจริงของชุมชน งบประมาณที่จำกัด แรงงานที่มาจากคนในชุมชน เมื่อว่างจากการทำมาหากิน ปัจจัยเหล่านี้เอื้อให้งานพิพิธภัณฑสะท้อนความเป็นชุมชนและท้องถิ่น ตั้งแต่กระบวนการทำงานจนถึงผลงานของการเปิดตัวพิพิธภัณฑ การจัดทำโครงการเป็นวิธีการในการได้รับเงินสนับสนุนจากแหล่งเงินภายนอกกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เพื่อนำไปสู่การทำงานที่เป็นรูปธรรม

การดำเนินงานที่ไม่ผลักดันให้พิพิธภัณฑอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดเฉพาะ

ตลอดระยะเวลาของการจัดตั้ง การทำงานมาจากการประสานงานระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการจากภายนอก ด้วยเหตุนี้ความเข้มแข็งในการทำงานจึงมาจากการตัดสินใจร่วมของคนในท้องถิ่น และศักยภาพในการจัดการที่สอดคล้องการวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากผู้ที่ดูแลและทำหน้าที่ให้ความรู้

*สรุปและเรียบเรียงโดย ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ

ของสิ่งจัดแสดงและความรู้ท้องถิ่นเป็นคนในชุมชน และการทำงานของผุ้คนเหล่านี้ ในช่วงวันธรรมดาไม่ว่าจะเป็นการเผาไม้ทำถ่าน การออกไปทำงานนอกชุมชน ฯลฯ ไม่เอื้อให้พิพิธภัณฑเปิดบริการทุกวัน การตัดสินใจร่วมกันในการเปิดพิพิธภัณฑ เฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์และวันหยุดราชการ และการจัดเวรชาวบ้านมาดูแล พิพิธภัณฑ สะท้อนให้เห็นว่า การที่พิพิธภัณฑท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้อาจ ไม่ได้วัดที่ปริมาณการเข้าชมของบุคคลภายนอก หากเน้นคุณภาพของการเรียนรู้ การรู้จักความเป็นท้องถิ่นและความประทับใจต่อสถานที่ ด้วยการทำงานเช่นนี้ จึงมิใช่การผลักพิพิธภัณฑให้อยู่ในความรับผิดชอบของใคร แต่จะต้องสร้างให้ พิพิธภัณฑที่มีสถานภาพเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

การตัดสินใจร่วมด้วยรูปแบบคณะกรรมการ

การจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ก่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจ ร่วมกันของในการจัดการพิพิธภัณฑ และสร้างความรู้สึกให้พิพิธภัณฑเป็นของ ท้องถิ่น คณะกรรมการมีอยู่ด้วยกัน 3 กลุ่มคือ (1) คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วยผู้อาวุโสและที่พึงของชุมชน ประธานฝ่ายสงฆ์ ประธานฝ่ายฆราวาส (2) คณะกรรมการที่ปรึกษา มาจากผู้นำในระดับที่รองลงมาจากอาวุโสของชุมชน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านเขายี่สาร ฯลฯ และ (3) คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยประธานและรองประธาน 2 คน ทำหน้าที่ในการเปิด-ปิด ดูแลบำรุงรักษา และให้การต้อนรับผู้ชมจาก ภายนอกชุมชน การประชุมของคณะกรรมการขึ้นอยู่กัวาระจำเป็น

งบประมาณและการกระจายรายได้ในชุมชน

แรกเริ่มพิพิธภัณฑจัดทำระบบการเก็บเงินเช่นพิพิธภัณฑหลายแห่ง แต่กลับประสบความล้มเหลว เพราะความรู้สึกของชาวบ้านผู้ดูแลพิพิธภัณฑ ที่ไม่รับกับการขายบัตรเสีอนการแลกเปลี่ยนสินค้า การบริจาคเงินกลายเป็น ส่วนหนึ่งของรายได้ที่เข้ามาหมุนเวียนในกิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ นอกจากนี้ การตระหนักถึงความต้องการของผู้ชมจากภายนอกเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ในการสร้างรายได้ให้กับพิพิธภัณฑและชุมชน เพราะในปัจจุบันความนิยมของการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจจากสังคม พิพิธภัณฑและ หมู่บ้านเขายี่สารเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ องค์การการท่องเที่ยว ที่จัดเส้นทางการศึกษาท้องถิ่นส่งเสริมให้พิพิธภัณฑร่วมกับชุมชนจัดการต้อนรับ

พร้อมทั้งการถ่ายทอดความรู้ในพิพิธภัณฑ เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งอยู่บนความเหมาะสมของพื้นที่ต้อนรับ (คือการไม่ลุกล้ำพื้นที่ส่วนตัว และการประสานงานกับเจ้าของพื้นที่) และการเลี้ยงอาหารของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดให้แต่ละบ้านมีโอกาสเข้าร่วมจัดอาหาร กิจกรรมสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อการเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑให้กับชาวบ้าน เป็นการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว และเป็นการกระจายรายได้ในแต่ละครัวเรือน

การศึกษาและการสร้างคน

จุดประสงค์หลักของพิพิธภัณฑท้องถิ่นคือ การสร้างความภาคภูมิใจ และการรู้จักในคุณค่าวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างให้คนในท้องถิ่นรู้ที่จะเลือกรับและปรับใช้กับกระแสความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงการทำงานพิพิธภัณฑที่ต่อเนื่อง การสร้างให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ กับนักท่องเที่ยวที่มาจากภายนอก ตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงดูแลอาคาร พิพิธภัณฑหรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ เช่น การจัดให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสไปดูงานที่พิพิธภัณฑที่พื้นบ้านจำทวี บูรณเขตต์ ที่จังหวัดพิษณุโลก

ปัญหาของการทำงาน

เรื่องของคนกับเงินดูจะเป็นประเด็นใหญ่ในการทำงาน การให้ความรู้กับคนเพื่อสืบทอดความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น เป็นสิ่งที่พยายามดำเนินการโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการสร้างมุมหนังสือ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็กและผู้เฒ่าผู้แก่ แต่ในความเป็นจริงความสนใจของเด็กต่อความรู้ท้องถิ่นต้องใช้เวลาที่จะให้เด็กเหล่านั้นมาสนใจกับท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากการสร้างคน ในการทำงาน ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น แต่สามารถแก้ไขได้เพราะความสัมพันธ์อันดีที่เครือญาติของคนในชุมชน ส่วนเรื่องทุน แม้จะมีกรอบของกองทุนพิพิธภัณฑที่มีวัตถุประสงค์ในการนำดอกผลมาใช้จ่ายในการซ่อมแซมปรับปรุง อย่างไรก็ตามในแต่ละครั้งที่พิพิธภัณฑต้องใช้เงินจำนวนมาก คนทำงานพิพิธภัณฑต้องเรียกรายได้จากชาวบ้าน ซึ่งในบางครั้งไม่ได้ตอบรับด้วยเงิน แต่ความช่วยเหลือปรากฏในลักษณะอื่น ๆ

การทำงานพิพิธภัณฑท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปแบบตายตัว และการดำเนินงานไม่มีลักษณะเบ็ดเสร็จ หากแต่จะต้องรู้จักที่จะคิดและพัฒนาปรับเปลี่ยน เพื่อให้พิพิธภัณฑเกิดความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

**การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับความร่วมมือ
ระหว่างชาวบ้าน องค์กรปกครองท้องถิ่น และนักวิชาการ :
กรณีพิพิธภัณฑ์บ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี***

บรรยายโดย รศ. สุรพล นาถะพินธุ มหาวิทยาลัยศิลปากร

จากชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสู่การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 รัฐบาลให้ความสำคัญกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
ในท้องถิ่น ดั้งนั้นชาวบ้านจึงรวมตัวเป็นชมรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัด
สภาพบริเวณน้ำตกสวนมะเดื่อเป็นการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

ในเวลาเดียวกันมีการลอบขุดค้นโบราณวัตถุเกิดขึ้นในบริเวณวัดโป่ง
มะนาว และนำไปสู่การต่อต้านของชาวบ้านจนเกิดการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งโบราณคดีขึ้นมา ชมรมนี้ประกอบด้วยประธาน
คณะกรรมการ และเลขาธิการ ซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชน ประจวบกับการทำงาน
ของนักโบราณคดีที่เข้ามาขุดค้นเพื่อการวิจัยเชิงวิชาการที่กระตุ้นให้ชาวบ้าน
มองเห็นความสำคัญของมรดกในพื้นที่ จึงไปสู่การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านโป่งมะนาว

ชมรมเข้ามาเรียนรู้ร่วมกับนักวิชาการ ชาวบ้านสนับสนุนการดำเนินงาน
ในหลายรูปแบบในระหว่างที่มีการขุดค้นและการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในแต่ละระยะ
เล็กๆ เข้ามาช่วยในงานขุดค้นเล็กๆ น้อย ๆ ชาวบ้านหลายคนทำอาหารมาเลี้ยง

เมื่อดำเนินงานขุดค้นไปได้ระยะหนึ่ง ชมรมได้ขอเงินจากกองทุนเพื่อการ
ลงทุนทางสังคมสำหรับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เพราะในระยะเริ่มต้นนั้น พิพิธภัณฑ์
จัดตั้งขึ้นในรูปแบบที่เรียบง่าย การจัดแสดงวัตถุจากหลุมขุดค้นบนชั้นใต้ศาลา
วัด และมีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย

หลุมขุดค้น : แหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

จากการขุดค้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในวัดโป่งมะนาวเป็นพื้นที่สำหรับการ
ประกอบพิธีการปลงศพ โดยเฉพาะโครงกระดูกไม่น้อยกว่า 120 โครง เปิดเผย
ให้เห็นลักษณะการใช้พื้นที่ และรูปแบบพิธีกรรมของ มนุษย์เจ้าของวัฒนธรรม
ที่ขุดค้นพบ

*สรุปและเรียบเรียงโดย ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ

กล่าวโดยสังเขปได้ว่า บริเวณพื้นที่วัดเป็นพื้นที่เพื่อการฝังศพโดยเฉพาะและไม่พบการสร้างบ้านเรือน การฝังศพซ้อนกัน 3 - 4 ชั้น และปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ การฝังศพที่มีการทูลงภาชนะดินเผาให้แตกและปูรองก่อนที่จะนำศพลงไปฝัง พร้อมทั้งการขุดพบวัตถุฝังในหลุม เครื่องประดับ เครื่องใช้ เศษภาชนะ และในลักษณะที่ 2 เป็นการฝังศพในภาชนะดินเผา ซึ่งได้แก่ การฝังศพเด็ก

ทั้งนี้ การดำเนินการขุดค้นยังคงดำเนินต่อไปในบริเวณต่างๆ กัน เพื่อให้การศึกษารูปแบบการจัดตั้งชุมชนในพื้นที่ที่กว้างออกไป และการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน

ด้วยความสำคัญของหลุมฝังศพในการบ่งบอกวัฒนธรรมของสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อน และเคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แห่งนี้ การขุดแต่งหลุมฝังเพื่อปรับสภาพให้เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ และการต้อนรับกลุ่มผู้ชม จึงสร้างให้พิพิธภัณฑบ้านโป่งมะนาวจัดแสดงทั้งวัตถุและบริบทของวัตถุไปพร้อมๆ กัน

พิพิธภัณฑัจจุบันนี้

จากการศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดีในปี 2542 ผู้คนในท้องถิ่นให้ความสนใจมากขึ้น และนำไปสู่ความคิดในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ แม้ว่าการเริ่มต้นการจัดตั้งพิพิธภัณฑในช่วงแรกจะมีความคิดหลักในการสร้างแหล่งท่องเที่ยว แต่เมื่อการขุดค้นทางโบราณคดีคืบหน้า และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ จึงทำให้การจัดตั้งพิพิธภัณฑก้าวเข้าสู่ความคิดในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การกำหนดเนื้อหาทางวิชาการเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักวิชาการและคนในท้องถิ่น การดำเนินงานในช่วงแรกได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยขุนรามและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การจัดแสดงใช้เพียงการซื้อตู้สำเร็จ และจัดแสดงวัตถุที่ขุดค้นจากแหล่งตามประเภทของวัตถุ และมีการเขียนคำบรรยายอย่างง่าย ๆ การประชาสัมพันธ์ดำเนินการควบคู่กันไปกับการจัดทำพิพิธภัณฑ ส่งผลให้โรงเรียนในพื้นที่เริ่มให้ความสนใจมากขึ้น

นิทรรศการที่ว่าด้วยการทำงานและเรื่องราวทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการขุดค้น ซึ่งจัดทำโดยนักศึกษาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พัฒนาพิพิธภัณฑสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น ด้วยความก้าวหน้าเช่นนี้หน่วยงาน

ภายนอกจึงให้การสนับสนุนเรื่องทุนมากยิ่งขึ้น ทั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การปรับปรุงพิพิธภัณฑนำไปสู่การสร้างอาคารที่ถาวรด้วยการตัดแปลงใต้ถุนศาลาวัด และจัดทำเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ เรื่องราวของชีวิตสังคมในท้องถิ่น และเนื้อหาทางวิชาการจากแหล่งโบราณคดี รวมไปถึงการปรับปรุงสภาพ การอนุรักษ์และการจัดพื้นที่หลุมขุดค้นให้เหมาะสมกับการเข้าชม

การเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม

การพัฒนาพิพิธภัณฑ และแหล่งโบราณคดีมิใช่เพียงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ยึดโยงผู้คน และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กระตุ้นความต้องการการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว (จะเห็นได้จากจำนวนของเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมยุวมัคคุเทศก์ที่เพิ่มมากขึ้น) และการสร้างแหล่งรายได้ใหม่ให้กับเศรษฐกิจในชุมชน (การสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุในชุมชนเพื่อขายในพิพิธภัณฑ) การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงมิได้มีความหมายถึงการเก็บ หากแต่หมายถึงการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรม

กระบวนการพิพิธภัณฑท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน*

บรรยายโดย ผศ.สายันต์ ไพเราะญัตติร มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์

หลักการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาทั้งคนและชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นพัฒนาคนให้พึ่งตัวเอง และก้าวไปสู่การพัฒนากลุ่มหรือชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นด้วยเหตุผลที่ว่า คนและชุมชนในปัจจุบันมีความอ่อนแอ เนื่องจากขาดภูมิปัญญาที่ถูกต้องและขาดการจัดการที่ดี การพัฒนาชุมชนจึงต้องทำให้คนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งกระบวนการพิพิธภัณฑชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถใช้ในการพัฒนาดังกล่าวได้

ความแตกต่างของพิพิธภัณฑทั่วไปและพิพิธภัณฑชุมชนคือ พิพิธภัณฑทั่วไปมักเน้นการพัฒนาและแสดง “ของ” มากกว่าการพัฒนาและแสดง “คน” ขณะที่พิพิธภัณฑชุมชนจะให้ความสำคัญกับการแสดง “คน” พร้อมกับแสดง “ของ” และมีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนา “คน” ให้มีภูมิปัญญาที่ถูกต้องเป็นสำคัญ

“ภูมิปัญญา” ในที่นี้ หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ และความสามารถเชิงพฤติกรรมในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้อยู่ในสภาวะสมดุลและเป็นปกติอยู่เสมอ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ภูมิปัญญาก็คือ การจัดการชีวิตตัวเองไม่ให้เป็นทุกข์นั่นเอง

หากมองว่าภูมิปัญญาคือ ความรู้ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ความรู้ที่ติดอยู่กับคน เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน และความรู้ที่ติดอยู่กับของ ความรู้ภูมิปัญญาจะมีมากในอดีต เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงเวลาที่ยั่งยืนมาก ดังนั้นความรู้แบบติดคนจึงมีอยู่มากในคนเฒ่าคนแก่ ขณะที่ความรู้แบบติดของจะมีอยู่มากในของเก่าของโบราณ ในแง่นี้ภูมิปัญญาก็คือ ทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้นหากจัดการให้ถูกต้องและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีอำนาจมากขึ้น

กระบวนการพิพิธภัณฑชุมชนจึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม ความรู้ภูมิปัญญา และการพัฒนาชุมชน

*สรุปและเรียบเรียงโดย ศิริพร ศรีสินธุ์ไธ

พิพิธภัณฑชุมชนมีฐานะเป็นทั้งห้องรับแขก พื้นที่สาธารณะ ศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด และตลาดภูมิปัญญาของชุมชน การได้มาซึ่งความรู้นั้น ต้องมาจากคนเฒ่าคนแก่เป็นหลักอย่าไปหวังจากคนหนุ่มสาว การทำงานพิพิธภัณฑชุมชนจึงมีลักษณะ “ให้ผู้เฒ่าเล่า - ผู้ใหญ่หนุน - เด็กติดตาม” เพราะเด็กและคนหนุ่มสาวมีความรู้รอบรู้ ความรู้จะอยู่กับผู้เฒ่าผู้แก่ ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้มาก็มีทั้งส่วนที่นำไปสู่การแปลงใ้่ง่ายเพื่อจัดแสดงในพิพิธภัณฑ และทำให้ยากเพื่อกลายเป็นทฤษฎีทางวิชาการ

พื้นฐานความคิดในการทำงานดำเนินตามแนวพระราชดำริสพระราชบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑชุมชนเป็นไปเพื่อ “ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” กระบวนการพิพิธภัณฑชุมชนจำเป็นต้องมีหลักการพัฒนาชุมชนกำกับอยู่ตลอดเวลา อันได้แก่ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การฟื้นฟูพลัง การกระจายอำนาจ และการพัฒนาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน

พิพิธภัณฑชุมชนหลายแห่งในจังหวัดน่านที่ได้มีโอกาสร่วมงานด้วย คือ พิพิธภัณฑที่หลุมขุดค้นแห่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก และพิพิธภัณฑที่บ้านสวกแสนชื่น ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พิพิธภัณฑวัดบ้านนาชาวสามัคคี และพิพิธภัณฑบ้านก้อดสวรรค์ทันใจ ตำบลนาชาว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ศูนย์การเรียนรู้แหล่งโบราณคดีตอญาง ซึ่งแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อยู่ในพื้นที่ตำบลสวกและตำบลนาชาว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

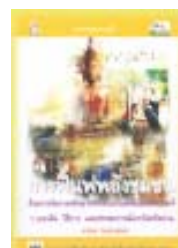
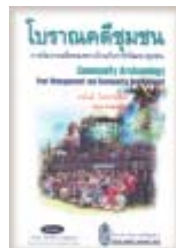
แนวทางการทำงานที่ดำเนินการในขณะนี้เป็นการจัดการและพัฒนา แนวโบราณคดีชุมชน เป็นการจัดการและพัฒนาเชิงกระบวนการที่มีปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงผสมผสานกับปรัชญาและหลักการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนา “คน”

หลักการจัดการแนวโบราณคดีชุมชน คือ ยึดหลักองค์รวม และเข้าใจพลวัต จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบเปิด เน้นเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มีการทำงานที่ไม่ฝืนธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ เน้นการสร้างความสุข และความประทับใจร่วมกัน ทำการวิจัยและพัฒนาเพื่อฟื้นฟูพลังชุมชน เน้นการเป็นผู้นำร่วมกันและได้สุขเสมอกัน

ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และสร้างพลังต่อรองให้กับชุมชน

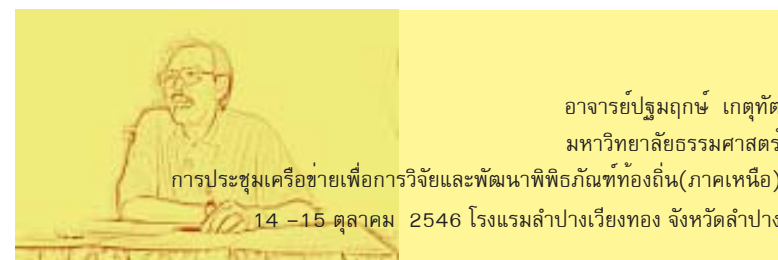
ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน ด้วยกระบวนการพิพิธภัณฑชุมชน คือ กรณีพิพิธภัณฑวัดบ้านนาสามัคคี ซึ่งพิพิธภัณฑกลายเป็นพื้นที่และกระบวนการในการบำบัดผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีคุณค่า ด้วยกระบวนการทำพิพิธภัณฑที่ให้ผู้สูงอายุเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลความรู้ และสร้างเป็นเนื้อหาที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑท้องถิ่น รวมถึงการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงาน การเป็นผู้อธิบาย นำชมพิพิธภัณฑแก่เด็ก ๆ ในชุมชน และบุคคลจากต่างถิ่นที่มาเยี่ยมชม

รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาการบรรยายของอาจารย์สายนต์ ไพโรชาญจิตร สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก **โบราณคดีชุมชน : การจัดการอดีตของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการโบราณคดีชุมชน ภาควิชาการ พัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546. และ **การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน**. กรุงเทพฯ :โครงการเสริมสร้าง การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2547.

คมคิด...สะกิดใจ

"...พิพิธภัณฑแต่ละแห่งเกิดขึ้นด้วยเจตนาดี แต่ก็ต้องประสบเคราะห์กรรม มีพิพิธภัณฑจำนวนมากที่ตายไปเงียบๆ สะอื้นอยู่ในมุมมืด และจะมีอีกเยอะถ้าเราวมกันไม่ได้ ถ้าเราไม่มีเสียง ไม่มีเครือข่ายช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ถ้าเราเสียงดัง เราวมกันได้ก็สามารถนำไปสู่การแกกฏหมายและเรียกร้องสิทธิได้..."

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น (ภาคเหนือ)

14 -15 ตุลาคม 2546 โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

ขอเชิญส่งข่าวแนะนำพิพิธภัณฑ, กิจกรรม และเรื่องราวเกี่ยวกับของสะสมชิ้นสำคัญ ฯลฯ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑท้องถิ่นได้ที่
โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170
โทรศัพท์ 0-2880-9429 ต่อ 3506 โทรสาร 0-2880-2-9332
(กองบรรณาธิการขออนุญาตเก็บความหรือตัดทอนเนื้อหาของบางข่าว บทความ หรืออื่นๆ ที่ท่านส่งมา เนื่องจากจำนวนหน้ากระดาษที่จำกัด)

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพฯ 10170

ก รุณาสง

สารบัญ

- สารบัญจากผู้อำนวยกาการ 3
- จุดทงมายถึง ปก. 4
- พิพิธภัณฑชของถิ่น...ก้าวไปค้วยถิ่น 6
- ชาวสารชุมชนพิพิธภัณฑช 9
- แนะนำ...พิพิธภัณฑช 11
- เกร็ดควาามรู้พิพิธภัณฑช 19
- คมคิด...สะกิดใจ 47

จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑช จัดทำโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ

ที่ปรึกษา
บริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)
คุณวิมาลา ศิริพงษ์ กอหนันตกุล ผู้อำนวยกาการ

บรรณาธิการ
ชวลีพรธ์ บุญเกียรติ

กองบรรณาธิการ
ปณิดา สระวาสี สรินชยา ศันส่อง ศิริพร ศรัลสินธุ์ไร

รูปเล่ม
กวีชัย นนทะวงษ์

ประสานงาน
ศรียา บุญธรรม